

Секція 4. Теорія і методика професійної освіти
Марущак О. В., кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри технологічної освіти,
економіки і безпеки життєдіяльності
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Народне мистецтво відіграє важливу роль у процесі формування особистості. Звернення до глибинних пластів народних ремесел і промислів – тисячолітнього доробку нашого народу, в якому зафіксовані духовність, обдарування, мистецький хист українців; живих свідчень безпосередніх носіїв досвіду чи їхніх нащадків; прилучення обдарованої молоді до традиційних видів декоративно-ужиткового мистецтва українців, є підґрунтям для розвитку її духовного і матеріального світу.

В умовах становлення української держави одним з найважливіших завдань є створення національної системи освіти, яка сприятиме розвитку компетентностей особистості на основі культури та мистецтва українського народу, народних традицій, залученню молодого покоління до надбань духовної культури [7, с. 229]. У цьому контексті однією з основних складових професіоналізму майбутніх учителів трудового навчання та технологій є художньо-естетична компетентність, яка формується лише під час художньо-естетичної діяльності. Як слушно зазначає В. Лутаєнко, мистецтво «розвиває, передусім, естетичний бік мислення», а «естетика мислення безпосередньо пов'язана зі ступенем участі людини в художній творчості й сприйняттям її наслідків» [5, с. 214].

Існує чимало визначень художньо-естетичної компетентності. Дослідники

виокремлюють систему формування художньо-естетичної компетентності, яка складається з компонентів (когнітивного, мотиваційно-ціннісного, діяльнісно-практичного, рефлексивного, особистісно-розвивального), що дають змогу свідомо, творчо визначати та здійснювати художньо-творчу й естетико-виховну діяльність. Науковці визначають художньо-естетичну компетентність як систему внутрішніх засобів регуляції художньо-естетичних дій, в яку безпосередньо входять художньо-естетичні знання, вміння і досвід, естетична орієнтованість, заснована на знаннях, досвіді особистості і вільному володінні художньо-естетичними засобами [6, с. 41]; обізнаність у галузі мистецтва, прагнення та здатність реалізувати на практиці свій художньо-естетичний потенціал для одержання власного неповторного результату творчої діяльності, де під художньо-естетичним потенціалом розуміється: певний обсяг культурно-історичних і художньо-естетичних знань; уміння та навички художньо-естетичного сприймання, аналізу й інтерпретації творів мистецтва відповідно до авторського задуму, розуміння єдності форми та змісту; готовність особистості до художньо-творчої реалізації, самостійного пізнання мистецтва, естетичної оцінки творів мистецтва [8, с. 72]; сукупність художніх інтересів, смаків, потреб, ідеалів та естетичних ціннісних орієнтацій у галузі мистецтва, художньо-образного мислення, опанування мовами різних видів мистецтва, здатність бути слухачем, глядачем, читачем і творцем, готовність сприймати, інтерпретувати та оцінювати художні твори, висловлювати особистісне ставлення до них, аргументуючи свої думки та оцінки, готовність використовувати отриманий досвід у самостійній творчій діяльності [4, с. 158]. На думку І. Арябкіної, художньо-естетична компетентність багатокomпонентна і має такі складові компетентності: образотворчо-мовленнєва, вербально-образна, образно-стильова, стратегічна, продуктивно-образна [1, с. 125].

Узагальнення існуючих підходів до визначення сутності художньо-естетичного розвитку особистості та опрацювання наукових джерел дає підстави визначити художньо-естетичну освіту як організований процес формування творчо активної особистості, що передбачає засвоєння сукупності

полікультурних, поліхудожніх і партисипативних знань, в основі яких лежать світоглядні настанови відношення до мистецтва та художньої творчості. У свою чергу, художньо-естетичну компетентність можна розглядати як систему внутрішніх засобів регуляції художньо-естетичних дій, в яку безпосередньо входять художньо-естетичні знання, вміння і досвід, естетична орієнтованість, заснована на знаннях, досвіді студента та вільному володінні художньо-естетичними засобами. Підсумовуючи вищезазначене, визначаємо художньо-естетичну компетентність як професійно-особистісний багатовимірний феномен, який має метаструктуру та характеризується здатністю створювати власні твори декоративно-ужиткового мистецтва, готовністю сприймати здобутки світового та вітчизняного народного мистецтва, що ґрунтується на усвідомленні народної культури та творчості, художньому смаку, мистецьких знаннях та оцінних судженнях.

Художньо-естетичні знання та досвід розвиваються і закріплюються лише через діяльність, вони присутні в будь-якому матеріальному чи художньому виробництві. Історично елементи художньо-естетичної діяльності оформилися в особливу форму свідомості – мистецтво, зокрема декоративно-ужиткове мистецтво, як концентроване вираження художньо-естетичного відношення людини до світу та себе. Нині «народне декоративне мистецтво розглядається як важлива художня цінність, що виконує численні функції – пізнавальну, комунікативну, естетичну та ін. Життя підтверджує, що декоративно-ужиткове мистецтво збагачується новими аспектами філософсько-естетичного звучання, його змістовна краса потрібна людині, а його художньо-культурна, естетична цінність постійно зростає» [9, с. 196]. Декоративно-ужиткове мистецтво є одним з дієвих засобів художньо-естетичного розвитку особистості, що відіграє важливу роль у формуванні не тільки естетичного ставлення людини до навколишньої дійсності, а й духовно-моральних якостей.

Розвиток професіоналізму та формування у майбутніх учителів трудового навчання та технологій художньо-естетичної компетентності передбачають їхню художньо-педагогічну й художньо-технічну педагогічну підготовку. Науковець

О. Каленюк зазначає, що художньо-педагогічна освіта – дидактичний процес формування і засвоєння фахових знань, навиків, поглядів, мислення в системі підготовки вчителя в різних сферах образотворчої (мистецької) діяльності [3, с. 13]. Іншими словами, художньо-педагогічна діяльність учителя трудового навчання та технологій полягає у поєднанні педагогічної та мистецької діяльності, розв'язанні навчально-виховних завдань, реалізації освітніх цілей засобами мистецької педагогіки. За Л. Ейвас, художньо-технічна педагогічна освіта – освіта, що спрямовується на надання необхідних технічних знань, умінь і навичок, оволодіння майбутніми фахівцями технічним мисленням шляхом вивчення художніх технік обробки матеріалів, виготовлення творів декоративно-ужиткового мистецтва і реалізації дизайнерських проєктів, а також забезпечує необхідними методичними знаннями [2, с. 19].

Професійна підготовка вчителя нині розглядається як складна поліфункціональна відкрита педагогічна система, спрямована на формування професійно важливих знань, умінь, навичок, особистісних якостей вчителя, здатного працювати в системі, що характеризується взаємодією різних культур, готового до професійної діяльності в межах полікультурного освітнього простору на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії, діалогу культур та індивідуальної моральної відповідальності в мультикультурному суспільстві [10]. З огляду на вищезазначене, цілком слушним є звернення до розгляду проблеми формування у майбутніх учителів трудового навчання та технологій художньо-естетичної компетентності засобами декоративно-ужиткового мистецтва. За цих умов особливого значення набуває технологія формування професійних знань у контексті фахової підготовки особистості майбутнього вчителя на основі наповнення культурологічним змістом всіх складових педагогічного фундаменту, актуальних для сьогодення.

Література:

1. Арябкина И. В. Формирование культурно-эстетической компетентности учителя младшей школы на основе личностно-ориентированного подхода : теоретические аспекты / И. В. Арябкина. – Москва : Кальвария, 2010. – 240 с.

2. Ейвас Л. Ф. З досвіду підготовки вчителя декоративно-прикладного мистецтва в Україні : [монографія] / Л. Ф. Ейвас. – Кривий Ріг : Видавець ФОП Чернявський Д.О., 2016. – 136 с.

3. Каленюк О. М. Дидактичні засади формування фахових знань у майбутніх учителів образотворчого мистецтва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 «Теорія навчання» / О. М. Каленюк. – Луцьк, 2005. – 20 с.

4. Карасев Ю. В. Особенности живописи на пленэре / Ю. В. Карасев // Фундаментальные исследования. – 2005. – № 1. – С. 92-93.

5. Лутаєнко В. С. Естетика мислення / В. С. Лутаєнко. – Київ : Мистецтво, 1974. – 243 с.

6. Мандель Б. Р. Интеллектуальная игра : на перекрестке научных дисциплин / Б. Р. Мандель // Педагогика. – 2006. – № 7. – С. 44-48.

7. Марущак О. В. Методичні аспекти етнокультурного виховання учнів старшої школи засобами ДУМ / О. В. Марущак, А. В. Кашуба, Я. І. Магдич // Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій середньої школи : теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – Випуск І. – Вінниця : ТОВ «Меркьюрі Поділля», 2018. – С. 228-232.

8. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта : теорія і практика / Л. М. Масол. – К., 2006. – 431 с.

9. Савчук І. В. Декоративно-ужиткове мистецтво як чинник формування естетичних смаків сучасної молоді / І. В. Савчук, А. В. Кашуба // Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій середньої школи : теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – Випуск І. – Вінниця : ТОВ «Меркьюрі Поділля», 2018. – С. 195-198.

10. Якса Н. В. Професійна підготовка майбутніх вчителів : теорія і методика міжкультурної взаємодії в умовах Кримського регіону : [монографія] / Н. В. Якса. – Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – 568 с.